

Є. В. Пизіна,
*аспірант кафедри теорії та методики професійної освіти,
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
асистент кафедри прикладної лінгвістики,
Національний аерокосмічний університет
імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»*

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНОЇ СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ПЕРЕКЛАДАЧА ТЕХНІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Постановка проблеми. Ефективність професійної підготовки майбутніх перекладачів технічної літератури у ВТНЗ, зокрема, формування їхніх професійних компетенцій, напряду залежать від того, наскільки стійкою є мотивація майбутніх перекладачів технічної літератури, тобто, чи бажають вони будувати професійну кар'єру перекладача технічної літератури. Результати опитування студентів, отримані автором статті ([2]), свідчать про те, що мотиваційно-ціннісна складова професійних компетенцій майбутніх перекладачів технічної літератури є, наразі, недостатньо сформованою. Щоб подолати цю проблему, слід організувати цілеспрямовану системну роботу у даному напрямку зі студентами ВТНЗ – майбутніми перекладачами технічної літератури.

Аналіз останніх досліджень та виокремлення нерозв'язаних проблем. Проблема формування професійних мотивів перекладачів неодноразово піднімалася вітчизняними і закордонними вченими та педагогами, які урахували її під час розв'язання інших проблем професійної підготовки, зокрема у контексті формування професійного покликання (О. В. Михайлов), професійної спрямованості (О. А. Сорокіна), готовності до професійної творчої діяльності (О. В. Шупта), пізнавальної самостійності (Л. А. Тархова), професійної компетентності (О. О. Рогульська) майбутніх перекладачів у процесі професійної підготовки. [1; 3-6] Тим не менш, проблема формування мотиваційно-ціннісної складової професійних компетенцій перекладачів саме технічної літератури із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) залишається недостатньо опрацьованою, що свідчить про актуальність обраної теми.

Викладення основного матеріалу. З метою забезпечити формування мотиваційно-ціннісної складової професійних компетенцій перекладача технічної літератури (ТЛ) із застосуванням ІКТ, зокрема, стимулювати мотиваційно-ціннісну сферу майбутніх перекладачів ТЛ і сприяти формуванню в них свідомого позитивного ставлення до самоосвіти, зі студентами ВТНЗ проводилася послідовна робота протягом усього формувального етапу педагогічного експерименту. Завдання, що їх ставили перед учасниками педагогічного експерименту, були однаковими для обох експериментальних груп. Специфіка організації роботи в експериментальних групах (перша – алгоритмічний спосіб формування професійних компетенцій перекладача ТЛ із застосуванням ІКТ; друга – ситуаційно-проектувальний спосіб формування професійних компетенцій перекладача ТЛ із застосуванням ІКТ) мала прояв у тому, як саме вони мали виконувати ці завдання.

Ефективним засобом зацікавлення студентів у професійній діяльності перекладача ТЛ виявилися організовані викладачами онлайн-інтерв'ю із практикуючими перекладачами, під час яких студенти могли самостійно поспілкуватися із спеціалістами у сфері перекладу технічної літератури, поставити їм питання про специфіку їхньої діяльності, дізнатися про вимоги, що їх роботодавці та замовники ставлять до перекладачів ТЛ. Досвідчені перекладачі ТЛ змогли привернути увагу студентів до того, що робота перекладача ТЛ є доволі складною та виснажливою і потребує багато розумових, психічних і фізичних зусиль з боку її виконувача. Ті перекладачі ТЛ, які раніше закінчили ВТНЗ, що були учасниками педагогічного експерименту, на прикладі конкретних дисциплін, що вивчалися і продовжують вивчатися студентами під час їхньої професійної підготовки, довели, що усі знання, які студенти здобувають під час навчання є корисними для подальшої кар'єри, а майбутні перекладачі

ТЛ повинні свідомо ставитися до навчання, оскільки воно є основою їхнього професійного майбутнього. Крім того, під час таких онлайн-інтерв'ю майбутні перекладачі ТЛ мали змогу поставити своїм співбесідникам суто професійні питання стосовно перекладу окремих текстів технічної літератури, що дозволило не лише суттєво вплинути на бажання студентів працювати перекладачем ТЛ, але й отримати корисний досвід консультування із фахівцями, уміння ефективно здійснювати яке входить до професійних компетенцій перекладача ТЛ.

Успіх, який було досягнуто під час цих онлайн-інтерв'ю, закріплювався під час занять з курсу «Теорія та практика перекладу», на яких студенти обговорювали цікаві й часто комічні ситуації з досвіду відомих перекладачів (І. О. Беляєвого, З. В. Зарубіної, Г. Е. Мірама, Р. К. Мін'яр-Белоручева, М. Я. Цвіллінга, С. Флоріна та інших), визначали причини їхнього виникнення, пропонували шляхи їхнього розв'язання, обговорювали, що слід робити, щоб їх уникнути.

При цьому робота над ситуаціями в експериментальних групах була організована порізно. Студенти першої експериментальної групи аналізували ситуації за наступним алгоритмом:

1. Уважно прочитайте/прослухайте наведену ситуацію.
2. Виділіть її основних учасників.
3. Визначіть сутність проблеми. Сформулюйте її у вигляді одного лаконічного висловлювання (словосполучення або речення).
4. Визначіть причину виникнення проблеми. Для цього з'ясуйте: а) хто припустився помилки, б) які умови передували помилці; в) власне причину (чому цей учасник у поданих умовах не зміг виконати завдання правильно?).
5. Опишіть, як слід змінити умови, описані у ситуації, таким чином, щоб вони не призводили до помилки.

Студентам другої експериментальної групи пропонувалося поставити себе на місце учасників ситуації, розіграти її по ролях, описати словами або дібрати з ресурсів Інтернету малюнки, які якомога точніше описували б саму ситуацію та почуття тих, хто у неї потрапив.

З метою з'ясувати, наскільки майбутні перекладачі ТЛ є готовими до працевлаштування, а також перевірити їхні навички складання резюме (як короткого аналізу власних знань, умінь і навичок), підготовки перекладацького портфоліо, очного та заочного спілкування із роботодавцями, проводилася інтерактивна ділова гра «Працевлаштування» (див. рис. 1).

Умови гри були однаковими для обох експериментальних груп. Різниця полягала у тому, як учасники гри до неї готувалися. Члени першої експериментальної групи (як «роботодавці», так і «перекладачі») під час проходження етапів засновували свою ігрову діяльність на відомих їм загальних та конкретних алгоритмах діяльності перекладача ТЛ. Основною вимогою до розроблених ними матеріалів були чіткість, конкретність, лаконічність, формальний характер викладу. Членам другої експериментальної групи було запропоновано на основі матеріалів, представлених у мережі Інтернет, зокрема, на перекладацьких форумах, у професійних блоках і вікі перекладачів, дібрати яскраві приклади оголошень роботодавців і резюме пошукачів; аудіо, відео та фото «ілюстрації» успішного та неуспішного проходження інтерв'ю. Також дозволялося представити окремі частини оголошень та резюме у вигляді наочних схем, таблиць, малюнків.

Студенти розподіляються на 2 групи (у пропорції 3:7): «Роботодавці» та «Перекладачі».

У соціальній мережі створюють сторінку гри, доступ до якої мають лише її учасники та викладач.

«Роботодавці» розподіляють між собою ролі співробітників бюро перекладу (наприклад, керівник відділу перекладу, головний редактор, психолог тощо), яких дотримуватимуться протягом усієї гри

«Роботодавці» складають оголошення про відкриті вакансії перекладачів, у яких детально описують вимоги до кандидатів. Оголошення «публікують» на стіні групи.

«Перекладачі» обирають вакансії, які хочуть обійняти.

«Перекладачі» складають резюме, які мають якнайкраще демонструвати їх відповідність, і складають перекладацькі портфоліо.

«Перекладачі» надсилають свої резюме та портфоліо на електронну адресу «роботодавців».

«Роботодавці» розглядають резюме та обирають належних кандидатів.

Спілкування між ними та викладачем відбувається за допомогою конференц-зв'язку.

«Роботодавці» проводять інтерв'ю із кандидатами. Спілкування відбувається за допомогою конференц-зв'язку.

«Роботодавці» оголошують «переможців».

Рефлексія: «роботодавці» пояснюють свій вибір; «перекладачі» розповідають, за яким принципом обирали вакансії та як склали резюме. Викладач підбиває загальні підсумки та надає рекомендації. Етап рефлексії відбувається очно, у навчальній аудиторії.

Рис. 1. Схема проведення гри «Працевлаштування»

За результатами гри викладачам вдалося показати студентам, що вони не зовсім адекватно оцінюють власну професійну придатність. Майбутні перекладачі ТЛ побачили, що, навіть коли їх оцінюють власні одногрупники, шанси на успішне працевлаштування залишаються низькими; зрозуміли, наскільки високими є вимоги до перекладача ТЛ; упевнилися у необхідності постійного самовдосконалення, кропіткої роботи над собою. Цікавий, невимуснений перебіг гри дозволив донести ці відомості від студентів у зрозумілій їм формі, без зайвого моралізаторства, що сприяло дійсно глибокому усвідомленню проблеми.

Ще однією цікавою для майбутніх перекладачів ТЛ мотиваційною вправою виявилось написання есе за відомою серед молоді формою «Тиж...» («Тижперекладач»). Під час підготовки до заняття студенти самостійно виявляли, які в українському суспільстві існують стереотипи стосовно професійної діяльності перекладача технічної літератури, їхніх професійних компетенцій та рутинних обов'язків. Результати своєї «пошукової роботи» студенти оформлювали у вигляді гумористичного есе. На занятті з соціології, присвяченому суспільним стереотипам, члени експериментальних груп обговорювали ці есе, відповідаючи на питання:

1. Які стереотипи про перекладачів ТЛ є найбільш поширеними? Чому?
2. Що, на вашу думку, сприяло появі цих стереотипів?
3. Як існування таких стереотипів впливає на популярність професії перекладача ТЛ?
4. Чи ускладнюють обговорювані стереотипи професійну діяльність перекладача ТЛ?

Як саме?

5. Чи помічаєте Ви, що Ви самі є «жертвою» стереотипів? Як це впливає на Вас, на Вашу навчальну діяльність? Чому?

6. Як подолати ці стереотипи?

Гумористичний характер вправи дозволив студентам відволіктися від її великого педагогічного значення. Тим не менш, це дозволило привернути їхню увагу до суспільної значущості професії перекладача ТЛ; показати, що навіть люди, далекі від наукової діяльності, часто потребують допомоги перекладача ТЛ; а також опосередковано продемонструвати, яких професійних знань, умінь, навичок і особистісного ставлення вимагає від перекладача ТЛ його професійна діяльність.

Зміцнити сформовану зацікавленість у професійній діяльності перекладача ТЛ допомогла вправа «Якби не я...», яку студенти виконували на заняттях з теорії та практики перекладу. Суть вправи полягала у тому, щоб протягом 5 хвилин якомога докладніше описати, як повна відсутність перекладачів ТЛ вплинула б на професійну діяльність інших фахівців (професію обирали методом сліпої лотереї з Класифікатору професій ДК 003:2010). При цьому члени групи ЕГ1 мали дати відповідь на конкретні питання алгоритмічного характеру: «Чи часто фахівець працює із технічною літературою?», «Які відомості містить технічна література у цьому випадку?», «Які типи технічної літератури залучаються до професійної діяльності фахівця?», «Викресліть ті відомості, які можуть бути представлені лише у вигляді технічної літератури. Що залишилося?», «Чи достатньо того, що залишилося, для ефективної професійної діяльності фахівця?». Членам групи ЕГ2, перш ніж приступити до аналізу, пропонувалося уявити себе представником цієї професії, наочно представити її зміст і лише потім висувати свої припущення.

Нарешті, своє бажання працювати перекладачем ТЛ студенти ВТНЗ мали змогу показати під час конкурсу студентських презентацій «Моя професія – перекладач технічної літератури». Використовуючи весь наявний арсенал ІКТ, майбутні перекладачі ТЛ мали якомога точніше (учасники першої експериментальної групи – на основі алгоритмів професійної діяльності перекладача ТЛ) та яскравіше (учасники другої експериментальної групи – із залученням відео, аудіо та словесної наочності) розповісти про свою професію, зацікавити нею глядачів, переконати їх. Незважаючи на те, що не всі студенти брали участь у конкурсі (цьому заважали як об'єктивні (навчальна зайнятість, недостатньо сформовані навички використання ІКТ), так і суб'єктивні причини), автори презентацій продемонстрували щире зацікавлення професією перекладача ТЛ, розуміння її принад та недоліків, готовність постійно та скрупульозно працювати над своїм професійним розвитком. Презентації-переможці використовуються ВТНЗ-учасниками педагогічного експерименту під час профорієнтаційної діяльності.

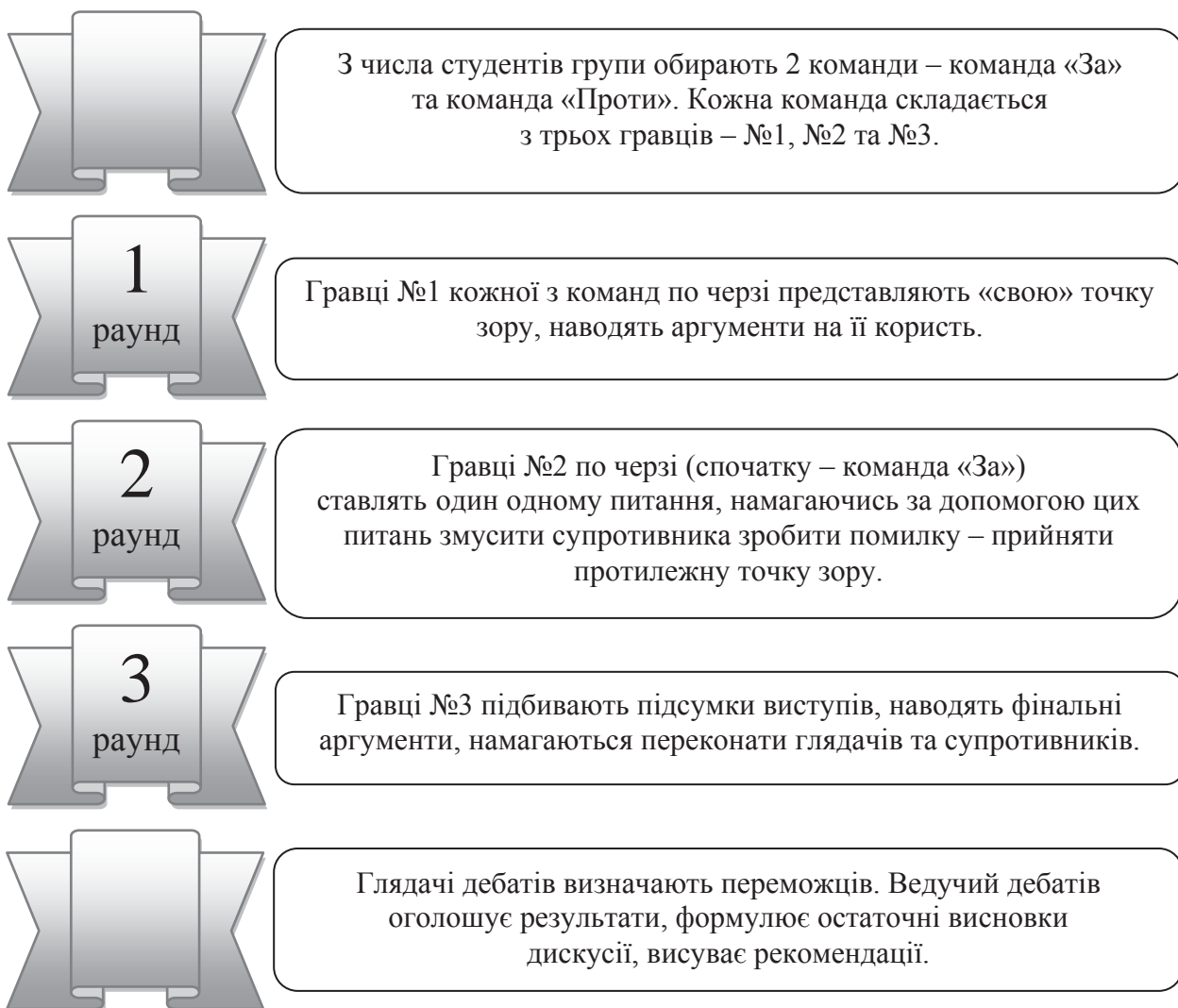
Описані нами вище заходи та прийоми опосередковано сприяли випрацюванню у майбутніх перекладачів ТЛ свідомого позитивного ставлення до самоосвіти. Спілкуючись із досвідченими перекладачами ТЛ, аналізуючи ситуації перекладацького успіху/неуспіху, працюючи над конкретними текстами ТЛ, студенти зрозуміли, що знань, отриманих під час навчання у ВТНЗ недостатньо для того, щоб успішно перекласти будь-який текст.

Безпосередніми засобами впливу на студентів з метою поглиблення їхнього розуміння важливості самоосвіти та випрацювання уміння самостійно навчатися були дебати «Чи пот-

рібна перекладачеві ТЛ самоосвіта?», вебінар (вебсемінар) «Чи вмієте Ви самостійно здобувати професійні знання?», обговорення спеціально дібраних ситуацій.

Дебати «Чи потрібна перекладачеві ТЛ самоосвіта?» проводилися за традиційною триетапною схемою (див. рис. 2).

Різниця у проведенні дебатів у експериментальних групах полягала не в адаптуванні використовуваної схеми обговорення, а в завданнях, що їх ставили перед членами дебатних команд. Дебатні команди першої експериментальної групи будували власні аргументи шляхом чіткого і послідовного аналізу конкретних самоосвітніх дій, пропонували свої програми самоосвіти, представляли самостійно розроблені алгоритми самоосвіти. Дебатні команди другої експериментальної групи мали зацікавити своїх глядачів, «повести їх за собою», переконати шляхом демонстрації конкретних прикладів, наочних схем, веселих малюнків тощо.



**Рис. 2. Схема проведення дебатів
«Чи потрібна перекладачеві технічної літератури самоосвіта?»**

Дотуючись до дебатів та переконуючи своїх опонентів, майбутні перекладачі ТЛ упевнилися у абсурдності тези «Отриманих у ВТНЗ знань достатньо, щоб добре перекладати ще 40 років», відчували, наскільки перекладач ТЛ постійно потребує самоосвіти, усвідомили її значущість як для повсякденної перекладацької діяльності, так і для кар'єрного зростання. Особливо ефективними, на нашу думку, були приклади власних перекладацьких помилок, в основі яких лежало небажання здобувати додаткові знання, що їх навели члени команди «ЗА» (друга експериментальна група). Запропоновані членами першої експериментальної групи самосвітні програми та алгоритми продемонстрували їхні намагання забезпечити ефе-

ктивну самоосвітню діяльність, але потребували додаткового опрацювання на основі додаткових теоретичних знань і консультацій із викладачами.

Підчас вебінару «Чи вмієте Ви самостійно здобувати професійні знання?» майбутні перекладачі ТЛ обговорили, що перешкоджає їм самостійно навчатися та як ці перешкоди можна подолати, дізналися про ефективні методи самоосвіти, навчилися складати програми самоосвіти. Форма вебінару виявилася ефективною для проведення такого обговорення, оскільки а) його учасники мали безпосередній доступ до усіх наявних у мережі Інтернет довідкових джерел з відповідної тематики, а не лише до попередньо опрацьованих; б) анонімність спілкування сприяла його відкритості та неупередженості (усі учасники спілкувалися за допомогою нікнеймів (особисто обраних прізвиськ, які могли розкривати або не розкривати їхню особу)). Тим не менш, недоліком вебінару як форми організації навчального спілкування виявилася схильність його учасників відволікатися від теми обговорення. Подолати цей недолік уперше викладач зміг за допомогою особистого втручання, яке розкрило його анонімність. У подальшому викладач на традиційній консультації попереднього обговорював зі студентами правила проведення вебінару, видавав їм спеціально розроблені пам'ятки, а також створював собі два «учасники» – один «учасник» відрито демонстрував особу викладача (і використовувався для організації спілкування), а інший був анонімним (і брав участь у спілкуванні разом із студентами).

Висновки. Формування мотиваційно-ціннісної складової професійних компетенцій перекладача технічної літератури у студентів ВТНЗ є складним, кропітким процесом, від ефективності якого може залежати ефективність формування професійних компетенцій перекладачів технічної літератури взагалі. Застосування ІКТ дозволяє зробити його більш легким та цікавим для майбутніх перекладачів технічної літератури, при цьому досягнувши мети їхньої професійної підготовки та повністю виконавши її завдання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Михайлов А. В. Формирование профессионального призвания будущего переводчика: автореф. дис. на соискание канд. пед. наук: спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / А. В. Михайлов. – Калининград, 2010. – 24 с.
2. Пизіна Є. В. Аналіз результатів діагностування сформованості професійних компетенцій майбутніх перекладачів технічної літератури: доповідь на Інтернет-конференції «Современные направления теоретических и прикладных исследований'2014», 18-30 березня 2014 р. / Є. В. Пизіна. – 2014. – Режим доступу до доповіді: <http://sworld.com.ua/index.php/ru/pedagogy-psychology-and-sociology-114/interactive-learning-technologies-and-innovations-in-education-114/21560-114-419> (21.03.2014).
3. Рогульська О. О. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами сучасних інформаційних технологій: автореф. дис. на здобуття канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. О. Рогульська. – Вінниця, 2010. – 21 с.
4. Сорокина О. А. Формирование профессиональной направленности будущих переводчиков в системе высшего образования: автореф. дис. на соискание канд. пед. наук: спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / О. А. Сорокина. – Челябинск, 2008. – 24 с.
5. Тархова Л. А. Формування пізнавальної самостійності майбутніх перекладачів у процесі професійної підготовки: автореф. дис. на здобуття канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. А. Тархова. – Одеса, 2006. – 23 с.
6. Шупта О. В. Формування готовності до професійної діяльності майбутніх перекладачів: автореф. дис. на здобуття канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. В. Шупта. – Хмельницький, 2005. – 20 с.